

Rapport nr. 6/94

Handlingsplan for friluftsliv for Hedmark 1994 - 99

av
Solveig Rønneberg

NB: Dette er et skannet og OCR-behandlet dokument.
Teksten er derfor ikke korrekturlest og rettet.
Det er bildet av teksten som er korrekt, ikke den kopierbare
teksten.

FYLKESMANNEN I HEDMARK

HEDMARK FYLKESHUS - 2300 HAMAR
TELEFON 62 51 44 00 - TELEX 21 623 - TELEFAX 62 51 45 57

Rapport

Tittel: Handlingsplan for friluftsliv for Hedmark 1994 - 99	Rapport nr.: 6/94
	Dato: 18.04.1994

Forfatter: Solveig Rønneberg	Antall sider: 19 + vedlegg
Prosjektansvarlig: Hans Chr. Gjerlaug	ISSN-nr: ISSN 0802-7013
Finansiering: Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen	ISBN-nr: ISBN 82-7555-039-4

Sammendrag:

"Handlingsplan for friluftsliv for Hedmark 1994 - 99" er utarbeidet som en oppfølging av St. melding nr. 40 (1986-87) "Om friluftsliv" og Direktoratet for naturforvaltnings handlingsplan "Friluftsliv mot år 2000."

Handlingsplanen beskriver satsingsområder for arbeidet med friluftsliv og foreslår konkrete tiltak på fylkesnivå som omfatter mål, ansvarsforhold og ressursbehov. Planen er ment som et program for fylkesmannens arbeid med friluftsliv.

I handlingsplanen er det valgt ut sju temaer som hovedsatsingsområder for friluftslivet i Hedmark. Disse går på både tilrettelegging for friluftsliv og stimulering til friluftslivsaktivitet.

4 emneord:

handlingsplan, friluftsliv, satsingsområder, tiltak

Referanse:

Rønneberg, S. 1994: Handlingsplan for friluftsliv for Hedmark 1994 - 99.
Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen, rapport 6/94, 19 sider + vedlegg.

FORORD

I 1991 utarbeidet Direktoratet for naturforvaltning "Friluftsliv mot år 2000", en handlingsplan som ga en kortfattet oversikt over hva som bør gjøres på friluftslivssektoren fram mot år 2000 for å følge opp tilrådingene i St.melding nr. 40 (1986 - 87) "Om friluftsliv".

"Handlingsplan for friluftsliv for Hedmark 1994 - 99" er en oppfølging av Direktoratet for naturforvaltnings plan, og skal være retningsgivende for det statlige friluftslivsarbeidet i Hedmark fram mot år 2000.

Planen beskriver friluftslivsarbeidet i fylket, forskjellige aktører og tilgjengelige virkemidler i friluftslivsarbeidet, satsingsområder for perioden 1994 - 99 og et handlingsprogram for fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen.

Handlingsplanen er utarbeidet av fylkesmannens miljøvernavdeling i samarbeid med en referansegruppe. Denne gruppen består av representanter fra:

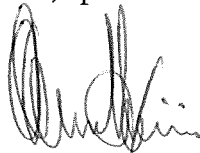
- Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO), Hedmark,
- Fylkesmannen i Hedmark
 - landbruksavdelingen,
 - miljøvernavdelingen,
- Hedmark fylkeskommune v/ plandirektøren,
- Hedmark Utmarkslag,
- Kommunenes Sentralforbund, Hedmark,
- Statens Utdanningskontor, Hedmark.

Gruppen har fungert som et informasjons- og rapporteringsforum som har gitt råd om både innhold og arbeidsprosess.

Solveig Rønneberg, Jørn Georg Berg og Inger Anne Ryen, fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen har skrevet rapporten.

Rapporten er finansiert av fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen.

Hamar, april 1994.

Olav Høiås
fylkesmiljøvern sjef

INNHold

1. INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 FORMÅL	1
1.3 STATLIGE SIGNALER I FRILUFTSLIVSPOLITIKKEN	2
1.4 ARBEIDSOPPLEGG.....	3
2. FRILUFTSLIV I HEDMARK	4
2.1 NATURFORHOLDENE - FORUTSETNINGENE FOR Å DRIVE FRILUFTSLIV.....	4
2.2 OFFENTLIG ENGASJEMENT FOR FRILUFTSLIV	4
2.3 FRIVILLIG ARBEID FOR FRILUFTSLIV.....	5
3. FRILUFTSLIVSARBEIDET I HEDMARK	5
3.1 FRILUFTSLIV - ET OMFATTENDE ARBEIDSFELT	5
3.2 FYLKESMANNENS MILJØVERNAVDELING	6
3.3 FYLKESMANNENS LANDBRUKSAVDELING.....	6
3.4 STATENS UTDANNINGSKONTOR I HEDMARK.....	6
3.5 FYLKESKOMMUNEN	7
3.6 KOMMUNENE	7
3.7 FRILUFTSLIVSORGANISASJONENE.....	8
3.8 GRUNNEIERORGANISASJONENE.....	8
3.9 SAMARBEID OM FRILUFTSLIV	9
4. SATSINGSOMRÅDER 1994-99	9
4.1 VALG AV SATSINGSOMRÅDER.....	9
4.2 FRILUFTSLIV - BARN/UNGDOM/BARNEHAGE/SKOLE.....	10
4.3 NATURVEILEDNING OG FRILUFTSLIVSINFORMASJON	11
4.4 UTVIKLING AV SAMARBEID MED FRILUFTSLIVS- OG GRUNNEIERORGANISASJONER.....	12
4.5 LOVINFORMASJON	13
4.6 FRILUFTSLIVSINTERESSER I KOMMUNENES AREALPLANLEGGING ...	14
4.7 TILRETTELEGGING FOR FRILUFTSLIV.....	15
4.8 STATLIGE TILSKUDDS- OG PROSJEKTMIDLER TIL FRILUFTSLIV	16
5. HANDLINGSPROGRAM FOR FYLKESMANNENS MILJØVERNAVDELING	17
5.1 OPPFØLGING AV TILTAK, RESSURSFORBRUK OG KOSTNADER.....	17

VEDLEGG

Planlagt framdrift for de enkelte tiltakene.

FORKORTELSER:

Følgende forkortelser er benyttet i tabellene som inngår i handlingsplanen:

Fylkeskontaktgruppa for miljøundervisning = FU

Fylkesmannen = FM

Fylkesmannens landbruksavdeling = LA

Fylkesmannens miljøvern avdeling = MVA

Fylkesmannens sosial- og familieavdeling = SOFA

Hedmark fylkeskommune = FK

Hedmark jeger- og fiskerforening = HJFF

Statens Utdanningskontor = SU

1. INNLEDNING

1.1 BAKGRUNN

I 1993 ble friluftsliv pekt på som et av de mest prioriterte innsatsområdene innenfor miljøvernsektoren. Fra sentrale fagmyndigheter ble det forutsatt at fylkesmennene skulle ferdigstille en handlingsplan for friluftsliv for perioden 1994-1999 i løpet av 1993 - 94.

I 1991 utarbeidet Direktoratet for naturforvaltning et forslag til handlingsplan "**Friluftsliv mot år 2000**" som ga en kortfattet oversikt over hva som burde gjøres på friluftslivssektoren i årene fram mot år 2000 for å følge opp tilrådingene i St. meld. nr. 40 (1986-87) "Om friluftsliv". Det er fra sentralt hold et mål at DN's forslag til handlingsplan "Friluftsliv mot år 2000" skal følges opp på fylkes- og kommunenivå. Direktoratet har blant annet forutsatt at "Friluftsliv mot år 2000" blir nedfelt i fylkesmennes handlingsplaner.

Handlingsplanen "Friluftsliv mot år 2000" er dermed et viktig bakgrunnsdokument for arbeidet med handlingsplanen for friluftsliv i Hedmark.

I planen er idrett, utendørs aktivitet i bebygde områder og motorferdsel i naturen ikke regnet som friluftsliv selv om disse aktivitetene kan ha en del fellestrekk med friluftslivsaktiviteter. Når det gjelder friluftsliv og utendørs idrettsaktiviteter er skillelinjene ofte uskarpe. Mens naturopplevelse og miljøforandring er viktige siktemål for friluftslivet, kjennetegnes idretten av streben etter best mulige fysiske prestasjoner. Det er viktig å utnytte sammenfallende behov for tilretteleggingstiltak for å forebygge konflikter mellom brukere. De vanligste områdene der friluftsliv og idrett har sammenfallende interesser er bruk av nærrområder der det er tilrettelagt med lysløyper og stier.

Friluftsliv har også nær tilknytning til enkelte næringer, i første rekke reiseliv og utmarksnæring. Reiseliv og friluftslivsinteresser har ofte sammenfallende interesser. Ved utviklingen av reiselivsprodukter er det viktig at foredling og salg av friluftslivsprodukter, herunder jakt- og fisketilbud får en form som gjør at ikke lokalbefolkningen blir utestengt.

I NOU 1990:14, om Norsk bygdeturisme, står det at et av målene for utviklingen av bygdeturismen skal være ei næring basert på helhetlig og bærekraftig bruk av natur, kultur og menneskelige ressurser. Bygdeturismen skal skape gode opplevelses-, aktivitets-, rekreasjons-, lærings- og helsetilbud. Mens gjestene tidligere stort sett var ute etter rekreasjon i form av hvile, er nå et stigende antall gjester mest opptatt av å oppleve og aktiviseres.

Konflikten mellom friluftsliv for lokalbefolkningen og for tilreisende er forholdsvis lav i Hedmark. Formen for friluftsliv varierer avhengig av hensikten med og varigheten av oppholdet i området. For tilreisende er blant annet Rondane og Femundsmarka mye besøkte områder, der fotturer, fiske og kanopadling er hovedaktivitetene. DNTs stinett og hytter er vesentlige i denne sammenhengen.

Handlingsplanen for friluftsliv vil primært rette seg mot fylkets egne innbyggere og spesielt mot friluftsliv i nærrområdene. Det legges vekt på det enkle friluftslivet med små krav til tilrettelegging og utstyr.

1.2 FORMÅL

Handlingsplanen skal med utgangspunkt i St. meld. nr. 40, Direktoratet for naturforvaltnings handlingsplan "Friluftsliv mot år 2000" (HPF 2000) og friluftslivets status i fylket peke på satsingsområder og foreslå konkrete tiltak på fylkesnivå som omfatter mål, ansvarsforhold og ressursbehov.

Handlingsplanen for friluftsliv er ment som et program for fylkesmannens arbeid med friluftsliv. Den vil i størst mulig grad bli rettet mot praktiske tiltak og resultater. Planen tar sikte på å være konkret på områder hvor miljøvernavdelingen kan ta et resultatansvar. Samtidig vil det være en utfordring i arbeidet å få andre aktører til å "forplikte" seg i størst mulig grad innenfor felter hvor de naturlig har et selvstendig resultatansvar.

Handlingsplanen skal for øvrig formidle nasjonale retningslinjer for planlegging på kommunalt nivå. Det er ønskelig at den skal føre til at friluftsliv innarbeides i kommunal planlegging som en integrert del av miljøvernarbeidet og eventuelt, etter kommunenes behov, utløse kommunale handlingsplaner for friluftsliv.

Fylkenes handlingsplaner skal også være en del av grunnlaget for revisjonen av den nasjonale handlingsplanen for friluftsliv i 1995.

1.3 STATLIGE SIGNALER I FRILUFTSLIVSPOLITIKKEN

St. meld. nr. 40 (1986-87) "Om friluftsliv"

Hovedlinjene i den norske friluftslivspolitikken er fastlagt i St. meld. nr. 40 (1986-87) "Om friluftsliv". Stortingsmeldinga definerer begrepet "*friluftsliv*" som "*opphold og fysisk aktivitet i friluft med sikte på miljøforandring og naturopplevelse*". I det offentlige arbeidet med friluftsliv skal det legges hovedvekt på ikke-konkurranspregede, ikke-motoriserte fritidsaktiviteter som foregår på allment tilgjengelige, naturprega områder.

Målsettingen for den offentlige friluftslivspolitikken kan sammenfattes slik:

- *friluftsliv for alle*
- *friluftsliv i dagliglivet*
- *friluftsliv i harmoni med naturen*

St. meld. nr. 46 (1988-89) "Miljø og utvikling"

I Norges oppfølging av Verdenskommisjonens rapport (St. meld. nr. 46 (1988-89)) blir følgende statlige nasjonale mål knyttet til friluftslivsområder:

- * Hensynet til naturmiljø og friluftsliv skal innarbeides i all relevant planlegging av utbyggingstiltak og utnyttelse av naturressurser.
- * Friluftslivet skal styrkes som en helse- og trivselskappende, naturvennlig fritidsaktivitet.

For å nå disse målene skal en i arbeidet med å bevare og tilrettelegge arealer for friluftsliv prioritere følgende områdetyper:

- *Nærområder til boligstrøk*
- *Turområder i nærheten av større og mellomstore byer (særlig bynære kulturlandskap og turveikorridorer fra boligstrøk til naturområder)*
- *Skjærgårdsområder og strandområder ved sjøen og langs vassdrag*
- *Viktige fjellområder*

Det tradisjonelle norske friluftslivet har i seg et verdigrunnlag bygd på naturopplevelse, naturforståelse, hensynsfull adferd og høsting av naturens overskudd. Friluftsliv antas å øke kunnskapene om natur og kultur, og bidrar på den måten til økt miljøbevissthet i befolkningen. I St. meld. nr. 46 (1988-89) blir denne siden av friluftslivet trukket fram som et viktig bidrag i omleggingen mot en bærekraftig utvikling.

Meldinga understreker i denne sammenheng viktigheten av at friluftsliv er en del av barns hverdag. Både i barnehagen og i skolen bør barn få kunnskap om og opplevelser i natur. Erfaringer med friluftsliv blir viktig i arbeidet mot meldingas overordnede mål innenfor utdanning og miljø:

- * "bidra til at den oppvoksende slekt utvikler aktivt engasjement og tar ansvar for vår felles framtid."

I arbeidet mot dette målet bør miljøvernmyndighetene bidra til å stimulere til aktivt friluftsliv i barnehage og skole, og dessuten arbeide i forhold til frivillige organisasjoners innsats når det gjelder friluftaktiviteter for barn og ungdom.

Handlingsplanen "Friluftsliv mot år 2000" (HPF 2000)

Direktoratet for naturforvaltnings handlingsplan "Friluftsliv mot år 2000" angir viktige innsatsområder i årene fram mot år 2000 for å følge opp tilrådingene i stortingsmeldinga "Om friluftsliv". Handlingsplanen bygger opp under regjeringens hovedsatsingsfelter *barn, miljø og sysselsetting*.

Følgende 20 prioriterte tiltak beskrives i planen under hovedoverskriftene "Stimulering til friluftsliv" (tiltak 1-11) og "Områder og tilrettelegging for friluftsliv" (tiltak 12-20):

1. Barn i natur	11. Jakt
2. Friluftsliv i grunnskolen	12. Sikring av områder for friluftsliv
3. Naturveiledning	13. "Grønn plan"
4. Naturinformasjonssentre	14. Nærområder - tilrettelegging
5. Informasjon om allemannsretten	15. Turveger - tilrettelegging
6. Landskonferanser	16. Hovedstinett i bymarker
7. Friluftslivets år 1993	17. Kystfriluftsliv - forvaltningsordninger
8. Friluftslivsorganisasjoner	18. Friluftsliv i fjellet
9. Stimuleringstiltak - frivillige organisasjoner	19. Etterslep - tilrettelegging
10. Fritidsfiske	20. Friluftsliv i Statens skoger

1.4. ARBEIDSOPPLEGG

Arbeidet med denne handlingsplanen er utført av fylkesmannens miljøvernavdeling. I tilknytning til arbeidet ble det oppnevnt ei referansegruppe bestående av representanter fra:

- Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO), Hedmark
- Fylkesmannen i Hedmark
 - landbruksavdelingen
 - miljøvernavdelingen.
- Hedmark fylkeskommune v/fylkesplandirektøren
- Hedmark Utmarkslag
- Kommunens Sentralforbund, Hedmark
- Statens Utdanningskontor, Hedmark

Gruppen har fungert som et informasjons- og rapporteringsforum som har gitt råd om både innhold og arbeidsprosess. I tillegg har ei intern prosjektgruppe i fylkesmannens miljøvernavdeling forsøkt å tilrettelegge drøftingene i referansegruppen og finne en velegnet samarbeidsform i forhold til øvrige samarbeidspartnere. Avdelingens prosjektgruppe har også framskaffet grunnlagsmaterialet.

2. FRILUFTSLIV I HEDMARK

2.1 NATURFORHOLDENE - FORUTSETNINGENE FOR Å DRIVE FRILUFTSLIV

De store utmarksarealene og spennvidden i naturtyper i fylket gir gode forutsetninger for utøvelse av friluftsliv. Hedmarks store sammenhengende fjellområder er av spesiell verdi i en slik sammenheng. Bevaring av områder med villmarks karakter sikrer ulike miljøvernfaglige verdier, herunder mulighetene for tradisjonelt friluftsliv, jakt og fiske. Det bør legges vekt på at forvaltningen av områdene og friluftslivet der er basert på naturens tåleevne.

De store og varierte skogområdene i fylket gir gode forutsetninger for ulike former for friluftslivsutøvelse. Moderne skogsdrift har påvirket disse forutsetningene i både positiv og negativ retning ved blant annet å lette adgang til tidligere avsidesliggende områder, noe som samtidig skaper grunnlag for økt forstyrrelse, påvirkning av landskapet og dermed av naturopplevelsen. Sammenhengende skogområder har stor verdi som rekreasjonskilde, der jakt kan utgjøre en viktig del av friluftslivsaktivitetene.

En stor del av fylkets befolkning bor i spredtbygde områder med små eller ingen problemer med å finne egnede turområder nær bostedet. På Hedmarken, som har ca. 1/3 av fylkets befolkning, er det imidlertid tiltakende knapphet på arealer for turgåing, lek m.m. i nærområdene til en del av boligområdene. Fylkesmannen har derfor i sitt arbeid prioritert de tettstedsnære fri- og friluftsområder. Dette gjelder både strandområdene langs Mjøsa, vassdragsnære områder langs elver og bekker, eksisterende og potensielle "grønne lunger" i tettstedene, skogområder i nærheten av tettstedene og turvegdrag. En vil fortsatt prioritere slike områder i arbeidet med å ivareta og tilrettelegge for friluftsliv.

Landbrukets kulturlandskap er i den seinere tida viet spesiell oppmerksomhet. Kulturlandskapet rommer verdifull natur- og kulturarv og innbyr til ferdsel og friluftsliv. På Hedmarken hvor store jordbruksområder omgir de tettest befolkede områdene i fylket, er forholdene i landbrukets kulturlandskap av betydning for opplevelse, adkomst og ferdsel i distriktet.

Hedmark har en vekslende natur som gir grunnlag for et rikt dyreliv. Jakt og fiske drives over hele fylket. Fritidsfisket er en av de fritidsaktiviteter som har størst omfang, og som forener mange positive sider ved friluftslivet og medfører få skader og ulemper.

Hedmark er et viktig fiskefylke, med hele Østlandsområdet som nærområde. I tillegg finner et betydelig antall svensker veien til fylket for å fiske. Fylkets egne innbyggere fisker også i stor grad. Fisket i Hedmark er forholdsvis godt organisert, bedre enn i de aller fleste andre fylker. Det selges fiskekort på 76 % av de private og kommunale områdene. På statsgrunn og i bygdealmendinger selges det også kort. Dette betyr at det selges fiskekort på ca. 82 % av totalarealet i fylket. Over store deler av nordfylket er det organisert fiskekortområder, mens det er en lavere organiseringsgrad i sørfylket.

Jakt innebærer spenning og forventning, naturopplevelse og utnyttelse av fornybare ressurser. Jakt som ligger innenfor artenes bæreevne er et sentralt mål i den offentlige forvaltningen. I Hedmark jaktet det på både stortvilt og småvilt, både i statsalmending og på privat grunn. For å kunne drive jakt må en være registrert i Jegerregisteret / ha tatt jegerprøve og betalt jegeravgift, en må også ha ervervet jaktrett / kjøpt jaktkort for den / de viltarter en ønsker å jakte på.

2.2 OFFENTLIG ENGASJEMENT FOR FRILUFTSLIV

En viktig del av det statlige engasjementet for å fremme friluftsliv har fram til i dag vært fokusert mot å ivareta arealene i en slik forfatning at de fortsatt kan benyttes av allmennheten til naturopplevelse og rekreasjon. En del enkle tilretteleggingstiltak er gjennomført, og økonomiske bidrag til gjennomføring av tiltakene er blitt gitt fra staten for å øke verdien i friluftslivssammenheng og for å unngå at problemer oppstår som følge av bruken.

For å få effekt av tiltak for friluftsliv ute i lokalmiljøene er en i stor grad avhengig av et engasjement fra kommunenes side. Fra sentrale myndigheter, og myndigheter på fylkesnivå, er det i økende grad et krav om at også kommunene skal ha en gjennomtenkt strategi i sitt arbeid med friluftsliv. I Hedmark er det foreløpig bare Eidskog kommune som har en egen "friluftslivsplan". De fleste kommunene er imidlertid i ferd med å utarbeide miljø- og ressursprogram hvor friluftsliv i de fleste tilfellene vil inngå som en integrert del. I flere kommuner inngår også friluftsliv som deltemaer i kommune(del)planer, vassdragsplaner m.v.

Gjennom friluftsliv dannes et grunnlag for miljøvernholdninger, bedre helse, økt livskvalitet og bærekraftig utvikling. Friluftsliv antas å føre til økt kunnskap om natur og kultur, og bidrar derved til å øke miljøbevisstheten i befolkningen. I Norges oppfølging av verdenskommisjonens rapport - "Brundtlandrapporten", blir denne siden av friluftslivet lagt vekt på som et vesentlig bidrag til nødvendig omlegging til en bærekraftig utvikling.

På denne bakgrunn har miljøvernforvaltningen gitt økende oppmerksomhet og engasjement til det å stimulere befolkningen, særlig barn og unge, til et aktivt friluftsliv. Som en naturlig følge av dette, har også andre offentlige myndigheter enn de som vanligvis er definert som "offentlige friluftslivsmyndigheter" bidratt i arbeidet. Utdanningssektoren er blant annet i større grad enn tidligere blitt fokusert på som en viktig bidragsyter i det å etablere "sune vaner" og videreføre friluftslivstradisjonen til de yngre aldersgruppene.

2.3 FRIVILLIG ARBEID FOR FRILUFTSLIV

I Hedmark er det et bredt spekter av organisasjoner som arbeider innenfor ulike deler av friluftslivssektoren. Disse driver et viktig og omfattende arbeid med bl.a. opplæring, informasjon og stimulering til friluftsliv og de forvalter ressurser i form av kunnskap, ferdigheter og erfaringer. Vanskelig økonomi gjør at denne kapasiteten i dag på langt nær blir godt nok utnyttet.

Organisasjonene innenfor friluftslivssektoren er svært ulike både når det gjelder organisasjonenes størrelse (medlemstall), organisering og administrasjonsapparat. Noen av organisasjonene er store organisasjoner med et velutviklet administrasjonsapparat både sentralt og på fylkesnivå, og har aktive lokallag i hele fylket. Mange av organisasjonene er imidlertid små og har forholdsvis begrensede administrative ressurser. Kunnskapene om offentlig arbeid innenfor friluftslivssektoren varierer også mellom organisasjonene.

3. FRILUFTSLIVSARBEIDET I HEDMARK

3.1 FRILUFTSLIV - ET OMFATTENDE ARBEIDSFELT

Friluftsliv har en sentral plass i det norske livsmønsteret. Med utgangspunkt i de mange positive virkningene friluftslivet har for befolkningen er det et uttalt mål å opprettholde den norske friluftslivstradisjonen. Friluftsliv omfatter imidlertid mange aktiviteter og det er gråsoner mellom friluftsliv og andre former for fritidsaktiviteter. En viser i den forbindelse til kapittel 1.1 hvor innholdet i begrepet slik det er brukt i handlingsplanen er definert og hvor en har forsøkt å avgrense arbeidsområdet mot blant annet idrett og reiseliv.

De mange positive sidene ved friluftslivet og det store mangfoldet av aktiviteter er en viktig årsak til at mange statlige, fylkeskommunale og kommunale organer i tillegg til frivillige organisasjoner i ulik grad er opptatt av problemstillinger som berører friluftslivet. I tillegg er grunneiersiden, som eiere og forvaltere av de fleste friluftsområdene, naturlig nok opptatt av at en kan finne fram til en flersidig bruk av områdene som tar hensyn til den næringsmessige utnyttelsen av eiendommene. Nedenunder er det gitt en kortfattet presentasjon av de viktigste aktørene i friluftslivsarbeidet og av de virkemidlene de har til rådighet.

3.2 FYLKESMANNENS MILJØVERNAVDELING:

Rolle/strategi

Statlig fagmyndighet for friluftsliv:

- * Påse at arealer for friluftsliv blir ivarettatt i arealdisponering etter plan- og bygningsloven og ved behandling av ulike naturinngrepssaker
- * Informere og samarbeide med kommuner, grunneiere og organisasjoner for å tilrettelegge for friluftsliv.
- * Fordele statlige midler av betydning for friluftslivet
- * Informere og stimulere til friluftslivsaktivitet sammen med andre myndigheter, kommuner, grunneiere og organisasjoner.
- * Forvaltning av lovverk, bl.a. plan- og bygningslov: informasjon, veiledning og kontroll

Virkemidler:

* Økonomiske virkemidler:

- prosjektmidler, tilskuddsordninger:
 - "friluftslivsformål"
 - "viltformål"
 - "fiskeformål"
 - "aksjon vannmiljø"
 - "vassdragsplanlegging"
 - "miljølæretiltak"

* Administrative virkemidler:

- lovverk (bl.a.: plan- og bygningslov, friluftsliv, innlandsfiske lov, motorferdsellov, naturvernlov, vassdragslov, viltlov) og forskrifter til dette

* Informative virkemidler:

- veiledning/informasjon til bl.a. kommuner, grunneiere og organisasjoner

3.3 FYLKESMANNENS LANDBRUKSAVDELING:

Rolle/strategi:

- * Deltagelse ved planbehandling (arealdisponering) etter plan- og bygningsloven.
- * Påvirkning av forvaltningen av landbrukets kulturlandskap - som har betydning for mulighetene for ferdsel til fots og opplevelsen av omgivelsene ved utøvelse av friluftsliv.
- * Forvaltning av lovverk, bl.a. skogloven: informasjon, veiledning, kontroll.

Virkemidler:

* Økonomiske virkemidler:

- tilskuddsordninger til bl.a. aktiviteter som påvirker driftsmåtene i jord- og skogbruk og dermed viktige omgivelser/landskap.
 - "spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap"
 - "produksjonstillegg i jordbruket"
 - tilskudd til vegbygging, skogkultur og skogbruksplanlegging.

* Administrative virkemidler:

- lovverk (vesentligst: plan- og bygningslov, skoglov, jordlov) og forskrifter til dette

* Informative virkemidler:

- veiledning/påvirkning driftsmåte

3.4 STATENS UTDANNINGSKONTOR I HEDMARK:

Rolle/strategi

- * Oppfølgingsansvar overfor kommunene ved skolering av personell som kan fremme et aktivt friluftsliv og følge opp mønsterplanens krav om friluftsliv/naturkjennskap.
- * Initiere planlegging av undervisning med elementer av friluftsliv.
- * Vurdere de planer som utarbeides innenfor skoleverket vedrørende miljøundervisning med innslag av friluftsliv.

- * Rapportere til sentralt nivå om spesielle tiltak på området.
- * Sørge for at informasjon om nye og igangsatte tiltak er tilgjengelige for skolene.
- * Være sekretariat for fylkeskontaktgruppa for miljøundervisning, og arbeide for at den skal fungere som ei ressursgruppe for miljøarbeid i skolesystemet.
- * Være en sentral ressurs overfor skoleverket også når det gjelder friluftslivsaktivitet i skolen, bl.a. med hensyn til formidling og anbefaling av aktuelt undervisningsmaterieil/-opplegg.
- * Arbeide for å styrke miljøundervisning, inkludert friluftsliv/uteaktivitet i skoleverket. Registrere dagens aktivitet. Vurdere eventuelle tiltak.
- * Oppfølging og registrering av miljøprosjekter inkludert "friluftslivsprosjekter" i skolen.

Virkemidler:

- * Økonomiske virkemidler:
 - prosjektmidler innenfor miljøfag
 - mulighet til å gi midler til pedagogisk utviklingsarbeid
- * Administrative virkemidler:
 - stillingdel innenfor miljølære-oppfølging
- * Informative virkemidler:
 - etterutdanningskurs for lærere/opplæringsansvarlige i kommunene
 - mulighet for å nå mange med sin informasjon gjennom skoleverket
 - oversikt - videreformidling av hva som skjer i skolene i fylket

3.5 FYLKESKOMMUNEN :

Rolle/strategi:

- * "Planmyndighet/planrådgiver" - ivareta friluftslivets interesser gjennom fylkesplanen og regionale planer
- * "Kultur-/idrettsmyndighet" - ivareta politiske prioriteringer vedrørende utbygging av friluftslivsanlegg gjennom anleggsplan for idrett og friluftsliv.
- * "Fylkesfriluftsnemnd" - mulighet for politisk forankrede vedtak angående friluftslivssaker
- * Skolemyndighet

Virkemidler

- * Økonomiske virkemidler:
 - fordeler tippemidler til anlegg for idrett og friluftsliv
 - aktivitetsstøtte til friluftslivsorganisasjoner
- * Administrative virkemidler:
 - sekretariatsfunksjon for fylkesfriluftsnemnda; politisk utvalg med innsigelsesmyndighet ved behandling av kommune- og kommunedelplaner, reguleringsplaner og bebyggelsesplaner
 - lovverk, herunder plan- og bygningslov, friluftsliv

3.6 KOMMUNENE:

Rolle/strategi:

- * Planmyndighet, ansvarlig for arealdisponering som er av stor betydning for friluftslivsinteressene
- * Ansvarlig for en helhetlig kommunal friluftslivspolitik:
 - innarbeiding av friluftsliv som tema i kommuneplanen
 - eventuell utarbeidelse av egen temaplan for "friluftsliv"
 - støttespiller for frivillige organisasjoner som arbeider med friluftsliv
 - initiativtager og videreformidler med hensyn til tilretteleggingstiltak/ervert av friluftsområder der det er behov for dette
- * Ansvarlig for bl.a. kultur, idrett og skole på kommunenivå:
 - utarbeide kommuneplaner innenfor overnevnte temaer
 - skole, skolefritidsordning og barnehage - av betydning i friluftslivssammenheng når det gjelder oppfølging av kravene i M-87 med hensyn til friluftsliv/naturkjennskap i skolen

Virkemidler:

- * **Økonomiske virkemidler:**
 - mulighet til å prioritere friluftsliv på kommunens eget budsjett
- * **Administrative virkemidler:**
 - lovverk som kommunen forvalter (plan- og bygningslov, friluftsliv, motorferdsellov, skoglov, viltlov, m.fl.) og forskrifter til dette
- * **Informative virkemidler:**
 - informasjon om friluftsliv som en del av miljøinformasjonen til kommunens innbyggere

3.7 FRILUFTSLIVSORGANISASJONENE

Rolle/strategi:

- * Organisere og representere ulike brukerinteresser innenfor friluftsliv.

Virkemidler:

- * **Økonomiske virkemidler:**
 - "kanaliserer" statlige midler
 - egen dugnadsinnsats
- * **Administrative virkemidler:**
 - store variasjoner blant organisasjonene hvilke ressurser de har
- * **Informative virkemidler:**
 - informasjon til medlemmer og andre, informasjonsblader o.l.
 - "kunnskapsbase" overfor medlemmer/lokallag, blant annet over hva som finnes av tilskudd, fond m.v. og hvilke kriterier/krav som gjelder.

3.8 GRUNNEIERORGANISASJONENE:

Rolle/strategi:

- * Representerer "eierinteressene"/forvalterne av arealene. Fremme grunneiernes og rettighetshavernes interesser med hensyn til rasjonell og hensiktsmessig utnyttelse når det gjelder omsetning av jakt, fiske, hytteutleie og andre utmarksprodukter. I dette arbeidet tilgodese både grunneiernes/rettighetshavernes og allmennhetens behov og samtidig bevare ressursgrunnlaget.
- * Informasjon/bevisstgjøring av egen medlemsmasse
- * Styres av lovverket (eks: friluftsliv, skoglov)
- * Initiativtager til og deltagelse i prosjektarbeid

Virkemidler:

- * **Økonomiske virkemidler:**
 - skogselskapet har tilskuddsmidler (naturstier, skogstier og "Rikere-skog"-stier)
 - midler i forbindelse med drift av skogbruks-/utmarksnæring som resulterer i tilrettelegging for friluftsliv
- * **Administrative virkemidler:**
 - kompetanse på organisering og tilrettelegging, merking, skilting, tavler, hyttemarkedsføring og kompetanseheving
- * **Informative virkemidler:**
 - egne medlemsblad
 - kursing av medlemmer og andre (eks.: "Rikere skog")
 - tilrettelegging i form av skilting/merking
 - arrangementer for "allmennheten"

3.9 SAMARBEID OM FRILUFTSLIV

Det er allerede et samarbeid mellom enkelte statlige organer i spørsmål som berører friluftslivet, blant annet når det gjelder samordning av ulike tilskuddsordninger. Det bør imidlertid være mulig å utvikle dette samarbeidet videre for enda bedre å kunne utnytte de tilgjengelige ressursene. Ved utviklingen av samarbeidsformer er det viktig i større grad å få med kommuner, grunneiersiden og de frivillige organisasjonene. Et av de prioriterte satsingsområdene i handlingsplanen har derfor som mål å utvikle samarbeidet med friluftslivs- og grunneierorganisasjoner.

Når det gjelder satsingsområdene vises det til handlingsprogrammet kap. 4. Der er ansvarsfordelingen mellom de forskjellige aktørene listet opp. En har der også forsøkt å synliggjøre bruk av virkemidler og ressurser / kostnader.

4. SATSINGSOMRÅDER 1994-99

4.1 VALG AV SATSINGSOMRÅDER

Av alle de 20 temaene som er listet opp i DN's handlingsplan "Friluftsliv mot år 2000", anses en del for ikke å være aktuelle for Hedmark fylke. Det er derfor ut fra naturforhold og bosettingsstruktur valgt ut sju temaer som hovedsatsingsområder for friluftslivet i Hedmark i perioden 1994 - 99. Disse går både på tilrettelegging for friluftsliv og stimulering til friluftslivsaktivitet.

Det legges vekt på tiltak som vil øke kunnskapen om friluftslivsverdier som finnes i Hedmark fylke, slik at en kan bruke sitt eget "nærmiljø" til friluftslivsaktiviteter. Tiltak blant barn og unge er sentrale blant stimulerings-tiltakene både i form av egne prosjekter og som målgruppe i mer generelle tiltak.

Fylkesmannen har på denne bakgrunn etter en samlet vurdering valgt å prioritere følgende satsingsområder:

- **Friluftsliv - barn/ungdom/barnehage/skole**
- **Naturveiledning og friluftslivsinformasjon**
- **Utvikling av samarbeid med friluftslivs- og grunneierorganisasjoner**
- **Lovinformasjon**
- **Friluftslivsinteresser i kommunenes arealplanlegging**
- **Tilrettelegging for friluftsliv**
- **Statlige tilskudds- og prosjektmidler til friluftsliv**

4.2 FRILUFTSLIV- BARN/UNGDOM/BARNEHAGE/SKOLE

Mål:

Gi barn og unge gode muligheter til å bli interessert i og glad i friluftsliv og naturopplevelse, og gi økt naturkunnskap gjennom opphold og aktivitet ute.

Bakgrunn:

- * **Regjeringen** har bedring av barn og unges oppvekstvilkår som et av sine hovedsatsingsområder i 1990-årene.
- * **St. meld. "Om friluftsliv"** har "friluftsliv for alle" som et av hovedprinsippene og den peker på styrking av undervisningen i friluftsliv som viktig. Å prioritere friluftslivsarbeid rettet mot barn, er i tråd med anbefalingene i meldingen.
- * **Mønsterplanen (M-87)** definerer det som en del av grunnskolens oppgave å gi elevene
 - gode allmennkunnskaper bl.a. i form av mulighet til å tilegne seg forståelse for friluftsliv, aktivt natur- og miljøvern og vårt forvalteransvar for naturen
 - en allsidig utvikling som bl.a. innebærer at de får lære å glede seg over naturen og se sammenhengen mellom friluftsliv og helse.
- * **Rikspolitiske retningslinjer** for barn og unges oppvekstmiljø (vedtatt i medhold av plan- og bygningsloven) setter krav om at det i nærmiljøet skal finnes arealer hvor barn kan utfolde seg og skape sitt eget lekemiljø.
- * **Direktoratet for naturforvaltnings "Friluftsliv mot år 2000"** fokuserer på blant annet "Barn i natur", "Friluftsliv i grunnskolen" og forutsetter at miljøvernmyndighetene også lokalt følger opp dette engasjementet.

Nr.	Tiltak	Ansvarlig
1.	Gjennomføre forsøksvirksomhet med utprøving av pedagogiske opplegg med sterk vekt på uteaktivitet og naturopplevelse i 2 barnehager i løpet av planperioden.	MVA, SOFA, kommuner
2.	Tilrettelegge for økt aktivitet med praktisk friluftsliv/uteaktivitet innenfor skolemiljøene	SU, FU
2.1.	- formidling/anbefaling av eksisterende undervisnings- og informasjonsmateriell som er godt egnet til bruk i skolens uteaktivitet.	SU, MVA
2.2.	- informere om tilbudet av naturstier, leirskoler, naturområder og offentlige friluftsområder som er spesielt egnet til bruk av skoler og i skolefritidsordningen.	SU, kommunene
2.3.	- formidle erfaringer fra gjennomførte prosjekter	SU, kommunene, prosjektansvarlige
2.4.	- arrangere kurs for lærere og for veiledere i skolefritidsordning	Kommunene, SU
2.5.	- deltagelse i fylkeskontaktgruppa med miljølære- og friluftslivstiltak	SU, MVA, kommunene
3.	Stimulere til internt samarbeid i kommunene for å øke innslaget av praktisk friluftsliv i skolene. Gjennomføre forsøksprosjekter i 3 kommuner innen utgangen av 1996.	MVA, LA, SU, kommunene
4.	Prioritere arbeid rettet mot barn og unge ved fordeling av statlige økonomiske midler spesielt i perioden f.o.m. 1995 t.o.m.1997.	Alle som fordeler statlige midler
4.1.	- prioritere organisasjoner og prosjekter som retter seg mot friluftslivsarbeid blant barn og unge	MVA, LA, FK
4.2.	- prioritere tilrettelegging av områder/anlegg for friluftsliv som er godt egnet for bruk i skole og barnehage.	MVA, LA, FK
5.	Ivareta viktige grøntarealer i nærmiljøene gjennom den løpende planmedvirkningen, og arbeide for at "rikspolitiske retningslinjer for barn og unges oppvekstmiljø" blir fulgt opp i kommunenes planlegging etter plan- og bygningsloven.	MVA, FK, SOFA, kommunene

4.3 NATURVEILEDNING OG FRILUFTSLIVSINFORMASJON

Mål:

Gi økt kunnskap om de friluftslivsmuligheter og naturverdier som finnes i Hedmark fylke, om samspillet natur/menneske/kultur og økologisk basert natur- og ressursforvaltning. Inspirere til friluftsliv og naturopplevelse.

Bakgrunn:

- * **St. meld. "Om friluftsliv"** fremhever veiledning og opplæring i og informasjon om friluftsliv som et satsingsområde og oppfordrer til opprettelse av naturinformasjonssentre.
- * I **St. meld. "Miljø og utvikling"** står informasjon og medvirkning også sentralt.
- * **DN-notat nr. 6-1989** gir retningslinjer og strategier for miljøvernmyndighetenes medvirkning ved opprettelse av naturinformasjonssentre
- * **Direktoratet for naturforvaltnings handlingsprogram "Friluftsliv mot år 2000"** beskriver tiltak innenfor naturveiledning og i tilknytning til naturinformasjonssentre.

Nr.	Tiltak	Ansvarlig
1.	Prøve ut/etablere ordninger med naturveiledning i tilknytning til friluftslivsområder, i tettstedsnære områder og i enkelte verneområder der økt ferdsel er tilrådelig.	MVA, kommuner, grunneierorg.
1.1.	-naturveiledningsordning i 3 sikrede friluftslivsområder nær befolkningsskonsentrasjoner	Kommuner, organisasjoner, grunneiere
1.2.	- naturveiledningsordning i andre tettstedsnære områder etter lokale initiativ	Kommuner, organisasjoner, grunneiere
1.3.	- naturveiledningsordning i Femundsmarka nasjonalpark	<u>Finansiering:</u> MVA og miljøvernmynd. sentralt <u>Aktuelle for drift:</u> MVA, Statskog Hedmark, kommuner, friluftsråd og sentrale miljøvernmynd.
2.	Utarbeide kart som viser naturområder og anlegg som er regionalt viktig i friluftslivssammenheng og oversikt over hvor lokal friluftslivsinformasjon finnes innen utgangen av 1997.	MVA, FK
3.	Ferdigstille naturinformasjonssenter i Elverum med friluftsliv som deltema i løpet av våren 1995 og jevnlig oppdatere dette.	MVA
4.	Bedre informasjonen innenfor temaet "friluftsliv" mellom myndigheter på fylkesnivå og kommunene i form av klare rapporteringsrutiner innen 1996.	Initiativ / koordinering: MVA
4.1.	- informasjon om tilskuddsordninger: rutiner/retningslinjer, oppfølging, tilbakemelding	MVA
4.2.	- informasjon om friluftslivsarbeid i fylket - på fylkesnivå og lokalt	Alle organiserte aktører innenfor friluftsliv på fylkesnivå og lokalt
4.3.	- formidling av gode eksempler fra andre fylker	MVA

4.4 UTVIKLING AV SAMARBEID MED FRILUFTSLIVS - OG GRUNNEIERORGANISASJONER

Mål:

Bedre informasjonsutvekslingen mellom myndigheter og organisasjoner. Gjennom erfaringsutveksling og kunnskapsoppbygging få økt nytenkning og videreutvikling, og mulighet for gode, konfliktminimaliserende løsninger innenfor friluftslivsarbeidet.

Bakgrunn:

* **St. meld. "Om friluftsliv"** peker på at organisasjonene gjør et viktig arbeid for friluftsliv på lokalplan og representerer store ressurser når det gjelder gjennomføringen av tiltak for friluftsliv lokalt. Samarbeid med disse er en forutsetning for å se resultater i lokalmiljøene av det friluftslivsarbeidet som blir gjort av myndighetene.

* **Direktoratet for naturforvaltnings handlingsprogram "Friluftsliv mot år 2000"** peker på konferanser som et virkemiddel for i samarbeid myndigheter/frivillige organisasjoner/andre å finne fram til målrettede tiltak og strategier for oppfølging av Stortingsmeldinga "Om friluftsliv".

Nr.	Tiltak	Ansvarlig
1.	Arrangere fylkeskonferanse for friluftsliv i 1995 og 1997 som skal fungere som møtested for friluftslivsmyndigheter, -forskning, friluftslivs- og grunneierorganisasjoner.	MVA , organisasjoner
2.	Etablere et samarbeidsforum på fylkesnivå hvor myndigheter og friluftslivsorganisasjoner kan innmelde aktuelle friluftslivssaker for presentasjon og uformelle drøftinger i løpet av 1994.	MVA
3.	Utarbeide en oversikt over friluftslivs- og grunneierorganisasjoner som bør motta informasjon om det offentlige friluftslivsarbeidet på fylkesnivå i løpet av 1994.	MVA
4.	Følge opp prosjektet "Bedre allmennhetens adgang til jakt og fiske i Hedmark" som tar sikte på en bedre organisering og lettere tilgang for allmennheten til jakt og fiske.	MVA, HJFF, Hedmark Utmarkslag

4.5. LOVINFORMASJON

Mål:

Bedre kjennskapen til allemannsretten slik at både allmennheten og grunneiere er mest mulig klar over sine rettigheter og plikter i forbindelse med utøvelse av friluftsliv. Gjennom informasjon om og oppfølging av lovverk av betydning for friluftslivet, sikre forutsetningene for friluftsliv på best mulig måte.

Bakgrunn:

* **St. meld. "Om friluftsliv"** peker på at det er vesentlig å trygge allemannsretten som en viktig forutsetning for tradisjonelt friluftsliv i Norge. Fra grunneierhold er det også pekt på at det er viktig at friluftslovens bestemmelser, bl.a. allmennhetens plikter er kjent blant utøverne av friluftsliv.

* **Direktoratet for naturforvaltnings handlingsprogram "Friluftsliv mot år 2000"** nevner informasjon om allemannsretten som viktig arbeidsområde for Direktoratet med bl.a. produksjon av diverse informasjonsmateriell. Dette arbeidet krever også oppfølging på fylkesnivå.

* Det lanseres stadig nye aktiviteter som ligger i grenseland mellom det tradisjonelle friluftslivet og næringsvirksomhet, f.eks. reiselivs- og turistnæring. Dette medfører ofte et økt informasjonsbehov og en avklaring i forhold til praktiseringen av eksisterende lovverk og en vurdering av hvorvidt det eksisterende lovverket er godt nok. Friluftslivsmyndigheter, både sentralt og på fylkesnivå, bør være forberedt på å møte et økt behov for informasjon overfor kommunene både innenfor det tradisjonelle friluftslivet og i forhold til nye aktiviteter.

	Tiltak	Ansvarlig
1.	Gi vedvarende informasjon om "allemannsretten" rettet mot kommuner, friluftslivsorganisasjoner, grunneierorganisasjoner og allmennheten. Spesiell innsats i 1996 med oppfølging på fylkesnivå av DNs ekstra informasjonsinnsats om allemannsretten (HPF 2000).	LA, MVA, organisasjoner
2.	Gi informasjon angående tolking og anvendelse av lovverket i forbindelse med nye friluftslivsaktiviteter som gir behov for regulering eller skaper konflikter i forhold til andre interesser. Ekstra innsats med oppsamlingsrunder av aktuelle temaer i 1994 og 1997.	MVA, LA
2.1.	Definere temaer som bør tas opp på fylkesnivå eller sentralt hold til avklaring	MVA, LA
2.2.	Formidle til og følge opp overfor kommunene når avklaringer/erfaringer foreligger i form av skriftlig informasjon og/eller temamøter.	MVA, LA
3.	Informere om lovbestemmelser av betydning for friluftslivet i den løpende saksbehandlingen etter bl.a. plan- og bygningsloven, friluftsløven, skogloven og motorferdselloven.	MVA, LA
3.1.	Gi god informasjon om aktuelle lovbestemmelser til kommunen og andre parter i konkrete saker	
3.2.	Gi aktiv informasjon til andre kommuner i fylket om behandlede problemstillinger som kan ha interesse for alle kommunene.	

4.6 FRILUFTSLIVSINTERESSER I KOMMUNENES AREALPLANLEGGING

Mål:

Sikre viktige arealer for friluftsliv ved en bred medvirkning fra friluftslivsinteressene i kommunale planprosesser. Øke bevisstheten om og kompetansen i å ivareta friluftslivsinteressene i arealplanleggingen.

Bakgrunn:

* **St. meld. "Miljø og utvikling"** har som et nasjonalt mål at hensynet til naturmiljø og friluftsliv skal innarbeides i all relevant planlegging av utbyggingstiltak og utnyttelse av naturressurser.

* **St. meld. "Om friluftsliv"** framhever følgende områdetyper som spesielt viktige for friluftslivet: *nærområder til boligstrøk, tur- og badeområder i nærheten av byer og tettsteder*

Andre viktige områder for friluftslivet er vassdragsnære områder og større sammenhengende naturområder, særlig i fjellterreng

* **Plan- og bygningsloven** setter krav om at fylkeskommunen og statlige fagmyndigheter skal involveres i planprosessene. Fylkesmannen og fylkeskommunen har som en del av sitt ansvarsområde å ivareta friluftslivsinteressene.

* **Fylkesplanens** omtale av friluftsliv

Nr.	Tiltak	Ansvarlig
1.	Igangsette arbeidet med en forvaltningsplan for Furuberget i Hamar innen utgangen av 1994.	MVA, kommunen
2.	Arrangere seminar/temamøte innen utgangen av 1995 hvor det fokuseres på bestemmelser i plan- og bygningsloven som er av stor betydning for friluftslivet.	FM, FK
2.1.	Fokusere på kommunenes oppfølging i form av innløsning og opparbeidelse av områder regulert til friluftslivsformål, eks. "friområder" og "fellesområder"	
2.2.	Fokusere på plan- og bygningslovens muligheter for å regulere friluftslivsinteresser i vassdrag.	
3.	Utarbeide forvaltningsplan for kulturlandskap nær 2 tettsteder og prøve ut disse i praksis. Igangsettes i løpet av 1994.	LA, MVA
4.	Oppfordre kommunene til langsiktig planlegging av sitt friluftslivsarbeid ved utarbeidelse av temaplaner eller temadeler i kommuneplanen, og til regionalt samarbeid der det er hensiktsmessig. Fokusere på betydningen av å innarbeide planene i kommunenes budsjetter.	FK, MVA
5.	Fokusere på temaet friluftsliv og andre naturforvaltningsinteresser i vaassdrag, tema på MIK-samling e.l. før sommersesongen 1994	MVA

4.7 TILRETTELEGGING FOR FRILUFTSLIV

Mål:

Gjennomføre en tilrettelegging for friluftsliv som i størst mulig grad underordnes og tilpasses naturforholdene, som bedrer brukernes muligheter og begrenser slitasje i områdene. Bedre store befolkningsgruppers muligheter til å drive daglig friluftsliv i og ved byer og tettsteder, og sikre befolkningens mulighet til å drive et kvalitativt og differensiert friluftsliv i og ved vassdrag og i fjell- og utmarksområder. Opprettholde Hedmarks tradisjoner som et fylke med gode muligheter til jakt og fritidsfiske.

Bakgrunn:

* **St. meld. "Om friluftsliv"** påpeker at den offentlige friluftslivspolitikken i hovedsak vil prioritere det enkle friluftslivet i nær kontakt med naturen og med små krav til fysisk tilrettelegging og personlig utstyr. Det er først og fremst i tettstedsnære strøk med intensiv bruk at behovet for og toleransen overfor tilrettelegging kan være større. Stortingsmeldingen påpeker at boligområder og områder for friluftsliv bør bindes sammen med turvegdrag, og etablering av sammenhengende gangvegnett med anledning til å oppleve natur- og kulturlandskap er framhevet som en prioritert oppgave.

* En økt interesse for og satsing på flersidig utmarksutnyttelse kan gi grunn til å være på vakt overfor en overdreven tilretteleggingsaktivitet. Framover vil det derfor være viktig at både myndigheter sentralt og lokalt, organisasjoner og grunneiere har et bevisst forhold til den tilretteleggingsaktiviteten en utfører og på ulike måter medvirker til.

Nr.	Tiltak	Ansvarlig
1.	Utarbeide en enkel eksempelsamling som viser vellykket tilrettelegging for friluftsliv i ulike områder i fylket innen utgangen av 1996.	MVA, kommunene
2.	Planlegge "Pilegrimsledene" gjennom Hedmark i løpet av 1995 med sikte på opparbeiding fra og med 1996.	MVA, FK, kommuner
3.	Gjennomføre et forsøksprosjekt med tilrettelegging med tanke på funksjonshemmede i løpet av planperioden.	MVA i samarbeid med interesserte kommuner og andre
4.	Oppfordre kommunene til å utarbeide en strategi for kommunens tilrettelegging for friluftslivsområder. Definere områder med ulik tilretteleggingsgrad og områder som ikke bør tilrettelegges (f. eks. som del av temaplan)	MVA, kommunene
5.	Utarbeide en strategi for tilrettelegging langs vassdrag. Definere ønsket tilretteleggingsgrad langs de ulike vassdrag og definere områder hvor det ikke ønskes fysisk tilrettelegging.	MVA, kommuner, grunneierorg., HJFF
6.	Utvikle fisketurisme i utvalgte områder ved bedre tilrettelegging for fritidsfiske.	MVA, kommuner, HJFF, grunneierorg.
7.	Stimulere og legge til rette for en jakt som det er allmenn tilgang til, og som har aksept i samfunnet gjennom: - å sikre produksjonsgrunnlaget for jaktbart vilt bl.a. gjennom en oversiktlig planlegging - en god organisering av omsetningen av jakt som sikrer allmenheten jaktmuligheter - opplæring og informasjon om jakt, viltforvaltning og viltøkologi	MVA, kommuner, HJFF, grunneierorg.

4.8. STATLIGE TILSKUDDS- OG PROSJEKTMIDLER TIL FRILUFTSLIV

Mål: Fordele de statlige økonomiske midlene slik at de i størst mulig grad bidrar til å nå de sentrale målene for friluftslivspolitikken.

Bakgrunn:

Sentrale prioriteringer:

* **St. meld. "Om friluftsliv"** trekker opp de overordnede målene for friluftslivspolitikken i Norge;

- *friluftsliv for alle*

- *friluftsliv i dagliglivet*

- *friluftsliv i harmoni med naturen*

* Hvert år gis det fra staten økonomisk støtte til en del tiltak innenfor friluftsliv og tilgrensende aktiviteter. (Se for øvrig oversikt over de mest aktuelle tilskuddsordningene). Ulike organer administrere disse ordningene og tilskuddene har i utgangspunktet egne definerte formål. En del av tilskuddene er det administrative og politiske organer på fylkesnivå som administrerer. Handlingsplanen kan ikke tilside sette de retningslinjene som gjelder for hver enkelt tilskuddsordning. Handlingsplanen vil likevel gi signaler om hva vi ønsker skal være felles prioriteringer ved fordeling av statlige tilskudd av betydning for friluftslivet i Hedmark fylke, forutsatt at en ikke kommer i konflikt med retningslinjer som gjelder for den enkelte tilskuddsordningen.

Nr.	Tiltak	Ansvarlig
1.	Fordele aktuelle tilskudd / prosjektmidler innenfor fastlagte rammer og så langt som mulig innenfor disse rammene prioritere prosjekter / tiltak som angitt i pkt. 1.1 - 1.6 nedenfor.	Alle som administrerer / fordele statlige økonomiske midler
1.1.	* Prosjekter / tiltak som spesielt retter seg mot motivasjonsarbeid av barn og unge eller tilrettelegging av områder eller materiell spesielt egnet for å brukes av barnehager eller skoler.	
1.2.	* Prosjekter/tilretteleggingstiltak basert på "naturvennlig tilrettelegging" i tråd med DN-håndbok 3, 1993, og som er lokalisert nær tettsteder/byer eller ved utfartssteder av regional betydning.	
1.3.	* I utmarksområder: Informasjons- / veiledningsmateriell som øker muligheten for å drive friluftsliv i området, men som ikke forutsetter fysisk tilrettelegging i marka, eks. kart, informasjonsfolder.	
1.4.	* Informasjonsmateriell om friluftslivsmuligheter og naturverdier i lokalmiljøet.	
1.5.	* Prosjekter / tiltak som er del av en helhetlig vurdering i forhold til kommunens behov, f.eks. ved at det er innarbeidet i arealdelen av kommuneplanen eller i egen temaplan/handlingsplan.	
1.6.	* Prøveprosjekter som kan knyttes direkte til aktuelle tiltak i "Handlingsplan for friluftsliv for Hedmark" eller tiltak knyttet til andre planer på fylkesnivå.	
2.	*Utarbeide oversikt over kommunale prioriteringer over friluftslivsområder for prioritering til statlige tilskuddsmidler i 1994	MVA, kommunene

5. HANDLINGSPROGRAM FOR FYLKESMANNENS MILJØVERNAVDELING

5.1 OPPFØLGING AV TILTAK, RESSURSFORBRUK OG KOSTNADER:

Tabellen skisserer en handlingsplan for fylkesmannens miljøvernaveidings innsats på fagfeltet friluftsliv for perioden 1994-99. Handlingsplanen vil danne utgangspunkt for de årlige virksomhetsplanene som utarbeides ved avdelingen. Virksomhetsplanene blir forelagt Statens forurensningstilsyn og Direktoratet for naturforvaltning og inngår blant annet som ett av mange grunnlagsdokument ved utarbeidelsen av statsbudsjettet. En oversikt over planlagt framdrift for de enkelte tiltakene følger som vedlegg.

SATSINGSOMRÅDE	HENVISNING - PLANER	TILTAK - BESKRIVELSE	RESULTATMÅL	RESSURSER (ukeverk) for 1994 - 99	KOSTNADER (kr) for 1994 - 99
1. FRILUFTSLIV - BARN / UNGDOM / BARNEHAGE / SKOLE	HPF-H tiltak 1	Utprøving av pedagogisk opplegg med sterk vekt på uteaktivitet og naturopplevelse i 2 barnehager	* En barnehage i gang i 1994 * To i gang innen utgang av 1995 * Evaluering 1998	4 ukeverk	kr. 75.000,-
	HPF-H tiltak 3	Stimulere etater i kommunen til engasjement for samarbeid med skole. Forsøksprosjekter i tre kommuner	* En kommune i gang i 1994 * 2 kommuner igang i 1995 * 3 kommuner igang 1996 * Erfaringsoppsummering 1997/98	3 ukeverk	
	HPF-H tiltak 4	Prioritere arbeid rettet mot barn og unge ved fordeling av økonomiske midler	* Spesiell innsats 1995-97		
	HPF-H tiltak 5	Ivareta grøntarealer i nærmiljøene ved planmedvirkning. RPR- barn og unge	* Kontinuerlig * Spesiell informasjonsinnsats overfor kommunene i 1994/95	12 ukeverk	
2. NATURVEILEDNING OG FRILUFTSLIVS-INFORMASJON	HPF-H tiltak 1 og 1 iii) HPF 2000- "naturveiledning"	Prøve ut/etablere ordninger med naturveiledning i tre friluftslivsområder, i tettstedsnære områder og et verneområde	* Igangsatt i min. 3 områder før utgang 1996 * Veiledningsordninger i min. 6 områder innen utgangen av 1998		kr. 150.000,-
	HPF-H tiltak 2	Utarbeide regionalt kart over naturområder og anlegg som er regionalt viktige i friluftslivssammenheng	* Igangsatt i løpet av 1997 * Avsluttes 1999		kr. 90.000,-
	HPF-H tiltak 3	Ferdigstille og oppdatere utstillingen på naturinformasjonssenteret	* Ferdigstilles vår 1995 * Løpende oppdatering * Vurdere aktualiteten på nytt i løpet av 1999	4 ukeverk	kr. 200.000,-
	HPF-H tiltak 4 i), ii), iii)	Etablere rutiner for aktiv informasjonsformidling mellom fylkesnivå og kommunene om friluftsliv	* Innen utgangen av 1996	1 ukeverk	

SATSINGSOMRÅDE	HENVISNING - PLANER	TILTAK - BESKRIVELSE	RESULTATMÅL	RESSURSER (ukeverk) for 1994 - 99.	KOSTNADER (kr) for 1994 - 99.
3. UTVIKLING AV SAMARBEID MED FRILUFTSLIVS- OG GRUNNEIER-ORGANISASJONER	HPF-H tiltak 1	Arrangere fylkekonferanse for friluftsliv	* Gjennomføres i 1995 og 1997	3 ukeverk	kr. 100.000,-
	HPF-H tiltak 2	Etablere "temagruppe" "Friluftsliv"	* Etablert i løpet av 1995 * Ny vurdering av behovet i 1997	3 ukeverk	
	HPF-H tiltak 3	Utarbeide oversikt over friluftslivsorganisasjoner på fylkesnivå	* Oversikt i løpet av 1994 * Årlig oppdatering		kr. 30.000,-
	HPF-H tiltak 4	Følge opp prosjektet "Bedre allmennhetens adgang til jakt og fiske i Hedmark" som tar sikte på en bedre organisering og lettere tilgang for allmennheten			
4. LOVINFORMASJON	HPF-H tiltak 1 HPF 2000 "informasjon om allemannsretten"	Oppfølging av DN's informasjonsinnsats om allemannsretten	* Spesiell innsats 1996	3 ukeverk	
	HPF-H tiltak 2 i), ii), iii)	Ta opp temaer i forbindelse med nye aktiviteter som krever "oppklaring" i forhold til lovanvendelse	* 1994 - ta opp og belyse aktuelle temaer * Oppfølging * 1997 - ta opp evt. nye aktuelle temaer	4 ukeverk	
	HPF-H tiltak 3 i), ii)	Informasjon i forbindelse med avdelingens saksbehandling om ulike lovverks bestemmelser ang. ferdselsregulering til lands og til vanns	* Kontinuerlig	10 ukeverk	
5. FRILUFTSLIVS-INTERESSER I KOMMUNENES AREALPLANLEGGING	HPF-H tiltak 1	Utarbeide forvaltningsplan for Furuberget	* Ferdig i løpet av 1998		kr. 90.000,-
	HPF-H tiltak 2	Fokusere på kommunenes oppfølging med iverksetting av reguleringer til "friområder" og "fellesområder"	* Fokusere temaet 1994 * Oppfordre kommunene til å få oversikt og utarbeide planer for "oppdydding" m.h.t. oppfølging av "grøntområder" i vedtatte reguleringsplaner i løpet av 1995	5 ukeverk	

SATSINGSOMRÅDE	HENVISNING - PLANER	TILTAK - BESKRIVELSE	RESULTATMÅL	RESSURSER (ukeverk) for 1994 - 99	KOSTNADER (kr) for 1994 - 99
forts- 5. FRILUFTSLIVSINTERESSER I KOMMUNENES AREALPLANLEGGING	HPF-H tiltak 3	Medvirke i forsøksordninger med forvaltningsplan av kulturlandskap nær tettsteder	* Et prosjekt igang i 1994 * To igangsatte prosjekter i løpet av 1995 * Evaluering 1998-99	6 ukeverk	kr. 75.000,-
	HPF-H tiltak 4	Oppfordre kommunene til langsiktig planlegging av friluftslivsarbeidet sitt (kommunedelplan e.l.) og innarbeidelse av dette i sitt budsjett	* 2 kommuner i gang i løpet av 1994 * Utarbeide helhetlige planer med budsjett-tilknytning i 7 kommuner i løpet av 1996	5 ukeverk	
	HPF-H tiltak 5	Fokusere på tema friluftsliv og andre naturforvaltningsinteresser i vassdrag	* Tema på MIK-samling e.l. før sommersesong 1994	3 ukeverk	kr. 30.000,-
6. TILRETTELEGGING FOR FRILUFTSLIV	HPF-H tiltak 1	Lage enkel eksempelsamling over vellykkede tilrettelegginger i fylket	* Enkel oversikt - henvisning ulike type områder ferdig i 1996 * Bedre eksempelsamling ferdig i løpt av 1998		kr. 90.000,-
	HPF-H tiltak 2	Planlegge og opparbeide "Pilegrimsledene" gjennom Hedmark	* Planlegging i løpet av 1995 * Opparbeiding f.o.m. 1996		kr. 850 000,-
	HPF-H tiltak 3	Forsøksprosjekt - tilrettelegging for funksjonshemmede	* I gang i 1995 * Ferdig 1996 * Evaluering		kr. 150.000,-
	HPF-H tiltak 4	Utarbeide strategi for tilrettelegging. Tilretteleggingsgrader, "ikke-tilretteleggingsområder"	*	8 ukeverk	
	HPF-H tiltak 6	Utvikling av fisketurisme i utvalgte områder ved bedre tilrettelegging	* Kontinuerlig	10 ukeverk	
	HPF-H tiltak 7	Tilrettelegge for jakt, informasjon og opplæring	* Støtte økonomisk opp om tiltak i tråd med øvrige satsingsområder i handlingsplanen.		kr. 50.000,-
7. STATLIGE TILSKUDDS- OG PROSJEKTMIDLER TIL FRILUFTSLIV	HPF-tiltak 1	Ved fordeling av tilskudd/prosjektmidler prioritere mest mulig i tråd med skissert "policy"			kr. 4.500.000,-

VEDLEGG

Planlagt framdrift for de enkelte tiltakene

PLANLAGT FRAMDRIFT FOR DE ENKELTE TILTAKENE, jfr. kap. 5.1.

1. Friluftsliv - barn / ungdom / barnehage / skole						
Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Utprøving av pedagogisk opplegg med sterk vekt på uteaktivitet og naturopplevelse i 2 barnehager						
Stimulere etater i kommunen til engasjement mot samarbeid med skole. Forsøksprosjekt i tre kommuner						
Prioritere arbeid rettet mot barn og unge ved fordeling av økonomiske midler						
Ivareta grøntarealer i nærmiljøene ved planmedvirkning. RPR-barn og unge						

2. Naturveiledning og friluftslivsinformasjon						
Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Prøve ut/etablere ordninger med naturveiledning i tre friluftslivs-områder, i tettstedsnære områder og et verneområde						
Utarbeide regionalt kart over naturområder og anlegg som er regionalt viktige i friluftslivssammenheng						
Ferdigstille og oppdatere utstillingen på naturinformasjonssenteret						
Etablere rutiner for aktiv informasjonsformidling mellom fylkesnivå og kommunene om friluftsliv						

3. Utvikling av samarbeid med friluftslivs- og grunneierorganisasjoner

Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Arrangere fylkeskonferanse for friluftsliv		■		■		
Etablere "temagruppe" "Friluftsliv"		■		■		
Utarbeide oversikt over friluftslivsorganisasjoner på fylkesnivå	■					
Følge opp prosjektet "Bedre allmennhetens adgang til jakt og fiske i Hedmark" som tar sikte på en bedre organisering og lettere tilgang for allmennheten	■	■	■	■	■	■

4. Lovinformasjon

Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Oppfølging av DN's informasjonsinnsats om allemannsretten			■			
Ta opp temaer i forbindelse med nye aktiviteter som krever "oppklaring" i forhold til lovanvendelse	■			■		
Informasjon i forbindelse med avdelingens saksbehandling om ulike lovverks bestemmelser ang. ferdselsregulering til land og til vanns	■	■	■	■	■	■

5. Friluftslivsinteresser i kommunenes arealplanlegging

Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Utarbeide forvaltningsplan for Furuberget	■	■	■	■	■	
Fokusere på kommunenes oppfølging med iverksetting av reguleringer til "friområder" og "fellesområder"	■	■				
Medvirke i forsøksordninger med forvaltningsplan av kulturlandskap nær tettsteder	■	■			■	■
Oppfordre kommunene til langsiktig planlegging av friluftslivsarbeidet sitt og innarbeidelse av dette i sitt budsjett	■	■	■			
Fokusere på tema friluftsliv og andre naturforvaltningsinteresser i vassdrag	■					

6. Tilrettelegging for friluftsliv

Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Lage enkel eksempelsamling over vellykkede tilrettelegginger i fylket		■	■		■	
Planlegge og opparbeide "Pilegrimsledene" gjennom Hedmark		■	■	■	■	■
Forsøksprosjekt - tilrettelegging for funksjonshemmede		■	■			
Utarbeide strategi for tilrettelegging. Tilretteleggingsgrader, "ikke tilretteleggingsområder"	■	■	■	■		
Utvikling av fisketurisme i utvalgte områder ved bedre tilrettelegging		■	■	■	■	■
Tilrettelegge for jakt, informasjon og opplæring		■	■	■	■	■

7. Statlige tilskudds- og prosjektmidler til friluftsliv

Tiltak	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ved fordeling av tilskudd/prosjektmidler prioritere mest mulig i tråd med skissert "policy"		■	■	■	■	■